

IŠ HOMERO SINONIMIKOS

(Būdvardžiai χρύσεος ir ξανθός)

NADEŽDA MALINAUSKIENĖ

Homero epe yra keletas skirtingų geltonai žalios spektro dalies nurodymų. (ξανθός, χρύσεος, κροκόπεπλος, χλωρός, ὤχρος). Dažniausiai pasitaiko pačių šilčiausių ir sodriausių atspalvių pavadinimai: χρύσεος bei ξανθός, kurių lyginamajai analizei ir skirtas šis straipsnis.

Būdvardis χρύσεος sudarytas iš aukso pavadinimo χρυσός, paskolinto iš semitų kalbų¹. Šis skolinys nepateko į kitas indoeuropiečių kalbas, kur aukso pavadinimai yra dvejopos kilmės. Vienos kilmės italikų, tocharų, vakarų baltų kalbose: lot. *aurum*, toch. A *wās*, toch. B *yasā, ysā*, liet. *auksas*, s. pr. *ausis*; kitos, vėlesnio laikotarpio, – germanų, venetų, slavų ir latvių kalbose iš kamieno *ǵhelto, susijusio su geltona metalo spalva: gotų *gul*, s. anglų, s. vok. aukšt. *gold* (< *ǵhltóm), latvių *zēlts*, s. slavų *злато*, rusų *золото*, serbų-chorvatų *злато*, čekų *zlato*, lenkų *złoto* (< *ǵholtom) [Πορπιττ, 1964, c. 211–212, 274].

Graikų daiktavardį χρυσός „auksas“ etimologai kildina iš finikiečių kalbos [Boisacq, 1950, p. 1072; Frisk, 1972, S. 1122–1123]. H. Levis, nagrinėdamas graikų skolinius iš semitų kalbų, nurodo, kad senovės žydai aukso pavadinimą *hāruš* vartojo poezijoje, o finikiečiai žodį *hrš* – šnekamojoje kalboje [Lewy, 1895, S. 59–60]. Auksas atsirado Graikijoje finikiečių dėka, bet dar ilgai liko retas, taigi Krezo laikais spartiečiai turėjo siųsti į Sardus aukso, reikalingo Apolono statulai papuošti. (Herod. I 69).

E. Mason detaliau analizuoja graikų aukso pavadinimą tarp komercinių terminų, paskolintų iš semitų kalbų [Masson, 1967, p. 37–38]. Ji pažymi, kad jau mikėnų tekstuose yra forma *ku-ru-so*, kuri gali perteikti būdvardį χρύσεος [plg. Morpurgo, 1963; Chadwick, Baumbach, 1963, p. 258], bei sudurtinis žodis *ku-ru-so-wo-ko* (χρυσουργός) „auksakalys“ [Bader, 1965, p. 33]. Kaip liudija Kretos-Mikėnų epochos tekstai, auksas jau tada buvo vartojamas kaip dekoratyvinė medžiaga.

Graikai auksą daugiausia įsiveždavo iš Rytų, kurie buvo pagrindinis aukso šaltinis Viduržemio jūros rajone. Šis taurus metalas buvo labai svarbi prekė

¹ Apie semitų aukso pavadinimo kilmę žr. huritų kalbos žr. Benveniste, 1962, p. 13 (iš *hīarušhe* „auksas“).

rytų pirkliams, ypač finikiečiams. Taigi natūralu, kad graikai pasiskolino ir šio brangaus metalo pavadinimą².

Homero kūrinuose aukso pavadinimas sutinkamas gana dažnai (73 kartus). Tai ir brangus metalas (pvz., II. IX 122 126), ir medžiaga vežimui (II. X 438), šarvams (XI 25) arba skydui (XXI 165) papuošti, kur auksas pavadintas „dievų dovana“, taip pat jaučio ragams (Od. III 384 426), krateriui (IV 616) paauksuoti ir t. t., „Odisejoje“ (III 425) minimas ir aukso liejikas Laerkas (χρυσσοχός), kuris auksuoja aukojamam gyvuliui ragus.

Ypač dažnai kalbama apie daiktus, padarytus iš aukso arba paauksuotus. Tai, kad graikų aukštuomenė turėjo daug aukso, liudija ir Mikėnuose bei kitur kasinėjimų metu rastos auksinės kaukės, taurės, papuošalai, nekalbant jau apie Trojos lobius. H. Blumnerio nuomone (žr. minėtą enciklopedijos straipsnį), auksas patekdavo į Graikiją iš Rytų ne tik prekybos keliu, bet ir karo žygių dėka (plg. mitą apie aukso vilną).

Būdvardis „auksinis“ Homero poemose turi dvi formas: χρύσεος ir χρύσειος³. Tokios būna dievų arba žmonių dovanos. Taip, „Odisejoje“ (XVI 185) kalbama apie „auksines dovanas“ apskritai (δῶρα). Vis dėlto dažniau nurodomi konkretūs daiktai. Dievų viskas iš aukso: pati Olimpo žemė (δάπεδον, II. IV 2), Dzeuso sostas (θρόνος, II. VIII 442), jo rimbos (μάσθλη, II. VIII 44), jo svarstyklių lėkštės (πάλαντα, II. VIII 69, XXII 209); Poseidono namai (δῶματα, II. XIII 22), jo žirgų pančiai (πέδα, II. XIII, 36); Hebos vežimas (δύρος, II. V 727), atskiros šio vežimo dalys: ratlankis (ἄρως, II. V 724), junglankis (ζυγόν, 730), pavalkai (λέπαδον, 731); sostas, kurį Hera pažada Hipnui, jeigu tas užmigdytų Dzeusą (θρόνος, II. XIV 239); virvė, kuria Dzeusas surišo Heros rankas (δεσμός, II. XV 20), Hermio ir Atėnės sandalai (πέδιλα, II. XXIV 34, Od. V 45 ir Od. I 97), Hermio ir Atėnės lazda (ράβδος, Od. XXIV 3 ir Od. XVI 172), Arėjo ir Atėnės drabužiai (εἶμα, II. XVIII 517), Heros sagtis (ένέτη, II. XIV 180), Eos juosta (ζώνη, Od. X 545), Atėnės šalmas (κυνέη, II. V 744), egida, kuria Apolonas apdengė Hektorą (αιγίς, II. XXIV 21), Hefaisto trikojų ratukai (κύκλα, II. XVIII 375) ir netgi jo tarnaitės (ἀμύπολοι, II. XVIII 418);

---

² Apie retus aukso šaltinius bei apie jo panaudojimą Graikijoje žr. Blumnerio straipsnį „Gold“ Paulio-Visovo enciklopedijoje [Pauly-Wissowa, Kroll, 1912] bei straipsnį „Aurum“ [Dictionnaire, 1877].

³ χρύσεος: II. I 15 374; II 268, III 64, IV 2 3 111, V 425 427 724 727, VI 220 236 320, VIII 42 436 495, IX 670, XI 31, XII 22 24 523, XIV 239 344, XV 20, XVIII 206 375 612, XIX 282 383, XX 272, XXII 316 470, XXIII 92 196 219 243 253, XXIV 101 285 699; Od. III 472, IV 14 131, VI 79 215, VII 90, VIII 337 342 431, X 316, XI 91 569 610, XV 149 460, XVI 185, XVII 37, XVIII 121 296, XIX 34 54 230, XX 261, XXII 10, XXIV 74 ir χρύσειος: II. I 246, III 248, IV 133, V 730 731 744, VIII 19 44 69 193 442, IX 389, X 439, XI 30 633 635 774, XII 297, XIII 26 36, XIV 180 351, XVIII 418 517 (2 kartus) 549 562 577 598, XX 415, XXII 209, XXIV 21 341 795; Od. I 97 137 142, III 41 50 53, IV 53, V 45 62 232, VII 88 91 100 173, X 355 357 (369) 545, XV 85 136, XVI 172, XVII 92, XVIII 294, XXIV 3.

taurės (δέπας, Il. XXIV 101 285, Od. X 316), grandinė (σειρή, Il. VIII 19), Kalipsės šaudyklė (κερκίς, Od. V 62) ir juosta (ζώνη, 232); taurės Kirkės namuose (κύπελλον, Od. X 357). Visiškai auksiniai (παγχρύσειοι) pavadinti Atėnės egidos kutai (θύσανοι, Il. II 448).

Čia pat galima pateikti ir tokius sudurtinius epitetus, kaip χρυσοπέδιλος „auksasandalė“ (Hera, Od. XI 604), χρυσαόρος „auksakardis“ (Apolonas, Il. V 509, XV 256), χρυσηλάκατος „auksastrėlė“ (tiksliau „su auksiniu verpstu“ – Artemidė, Il. XVI 183, XX 70, Od. IV 122), χρυσόρραπις „auksalazdis“ (Hermis, Od. V 87, X 277 331), χρυσάμπυξ „auksažaboklis“ (Arėjo žirgas, Il. V 358), χρυσήμιος „su auksiniais pavadžiais“ (Arėjas, Od. VIII 285 ir Artemidė, Il. VI 205), χρυσόθρονος „auksasostė“ (Artemidė, Il. IX 533, Od. V 123; Eos, Od. X 541, XII 142, XIV 502, XV 56 250, XIX 319, XX 91, XXII 198, XXIII 244 347; Hera, Il. I 611, XIV 153, XV 5), nors vartojant būdvardį χρυσόθρονος kaip Aušros-Eos epitetą labai svarbi ir spalva: plg. romėnų Auro-ra ir lot. aurum „auksas“ [Körner, 1912].

Herojai irgi dažnai turi auksinius daiktus, kartais dievų dovanas. Tai Odisėjo (Il. II 268), Chrido (Il. I 15 374), Tiresijo (Od. XI 91), Minojo (XI 569) skeptrai, Achilo skeptro viny (ἤλοι, Il. I 246). Auksu papuošti herojų ginklai: šarvai (τεύχεα, Il. VI 236, X 439), pasaitai (ἀορτήρ, Il. XI 31), Menelajo ir Polidoro šarvų sagtys (ὄχεύς, Il. IV 133 ir Il. XX 415), Achilo šalmo, pagaminto Hefaisto, kuodas (λόφος, Il. XVIII 612), Hefaisto nukalto skydo sluoksnis (πύχη, Il. XX 272), taip pat pavaizduoti jame laukas (ἀρούρη, XVIII 549), sodas (ἀλωή, 562), piemenys (νομείς, 577), durklai (μάχαιρα, 598), Arėjas ir Afroditė (517); Pandaro lanko antgaliai (κορώνη, Il. IV 111), Hektoro ieties žiedas (πόρκης, Il. VI 320, VIII 495), Heraklio perpetės diržas (τελαμών, Od. XI 610), Nestoro skydas (ἀσπίς, Il. VIII 193), Agamemnono kalavijo koto viny (ἤλοι, Il. XI 30), Sarpedono skydo vinutės (βάβδος, Il. XII 297).

Homero poemose, ypač „Odisėjoje“, dažnai kalbama apie auksinius namų apyvokos daiktus, apie baldus, papuoštus auksu. Tokia yra kėdė (κλισμός, Il. VIII 436), verpstas (ἤλακάτη, Od. IV 131), durys (θύραι, Od. VII 88) bei Alkinojo rūmų durų užraktas (Od. VII 90), Hefaisto darbo šunys prie šių durų (κύνες, 91) ir jaunuoliai, laikantys žvakes (κοῦροι, 100); šviestuvas (λύχνος, Od. XIX, 34). Mes skaitome apie įvairius indus, taures: δέπας (Il. IV 3, VI 220, XXIII 196; Od. III 41 472, XV 149, XVIII 121, XX 261), κύπελλον (Il. III 248, IX 670; Od. I 142), κρητήρ (Il. XXIII 219), φιάλη (XXIII 243 253), λήκυθος (Od. VI 79 215), ἀλεισον (Il. XI 774; Od. III 50, 53, VIII 431, XV 85, XXII 10); apie auksines vėnis (ἤλοι, Il. XI 633) ir balandėles (πελειάς, 635) ant Nestoro taurės; apie auksinę urną su Hektoro palaikais (λάρναξ, Il. XXIV 795) ir apie urną, Tetidės dovaną (ἀμφιφορεύς, Il. XXIII 92, Od. XXIV 74); apie prausyklą (πρόχοος, Od. I 137, IV 53, VII 173, X 369, XV 136, XVII 92), krepšį (κάνεον, Od. X 355).

Minimi ir auksiniai papuošalai: sagtis (περόνη, Il. V 425, Od. XVIII 294),

žvėrelių figūrėlės ant sagties (Od. XIX 230), karoliai (ὄρμος, Od. XV 460, XVIII 296).

Nors būdvardžiai χρύσεος arba χρύσειος dažniausiai nurodo, kad daiktas yra pagamintas iš aukso, tačiau ir metalo spalva turi nemažą reikšmę. Panašiai būna ir dabartinėse kalbose. A. Potebnia, aptardamas vidinės žodžio formos kaip įvaizdžio centro sampratą, pažymi: „Tardami žodį „auksas“, mes pagalvojame apie spalvą, o apie jo svorį, skambesį galima visai negalvoti, nes ne kiekvieną kartą, matydami auksą, sveriamo jį ir girdime, kaip jis skamba” [Потемня, 1976, c. 146]. Apie tauriųjų metalų spalvos ryškumą, apie jų prabangų blizgesį rašė K. Marksas [Маркс, 1959, c. 136].

„Aukšinis“ Homero epe kartais reiškia tik spalvą. Taip Dzeusą ir Herą apdengia „aukšinis debesis“ (νεφέλη, Il. XIV 351, plg. taip pat νέφος Il. XIII 523, XIV 344, XVIII 206). Čia jaučiamas aukso brangumas, dieviškumas. Tą patį galima pasakyti ir apie aukšinius Dzeuso (Il. VIII 42) arba Poseidono (Il. XIII 24) žirgų karčius (ἔθειραι, bei aukšinius Achilo šalmo ašutus (Il. XIX 383, XXII 316). Čia turimi omenyje ne šiaip šviesaus plauko žirgai, bet jų ypatingas grožis, dieviškumas, didingumas.

Ir, pagaliau, visai jau ne spalvos, o grynai estetinę reikšmę turi būdvardis „aukšinis“ kaip Afroditės epitetas (Il. III 64, V 427, IX 389, XIX 282, XXII 470, XXIV 699; Od. IV 14, VIII 337 342, XVII 37, XIX 54). Nagrinėdamas grožio esmę Homero kūryboje, A. Losevas rašo: „Kai mes sutinkame Afroditę su jos pastoviu epitetu „auksinė“, šį epitetą nebūtina suprasti taip, tarsi prieš mus būtų Afroditės statula iš aukso, arba kad pati Afroditė būtų aukso spalvos, arba brangi kaip auksas. Afroditė yra tikrasis grožis, grožio idėja, principas, beribis grožis, skirtingai nuo pavienių gražių daiktų, kurių yra labai daug ir kuriems grožis būdingas tiksliai vienu arba kitu, visada ribotu mastu. Grožis įgyja aukso pavidalą. Jis brangus, jis blizga (grožis Homero kūryboje visada „blizga“), jis – pačių gražiausių bei subtiliausių daiktų medžiaga” [Лосев, 1963, p. 235; plg. 1954, p. 88–89]. Panašią estetinę reikšmę galima įžiūrėti ir Iridės epitete „auksasparnė“ (χρυσόπτερος, Il. VIII 398, XI 185).

Taigi, būdvardis χρύσεος (χρύσειος) Homero poemoje dažnai vartojamas (124 kartus), apibūdina nemažai daiktavardžių (62), dažniausiai nurodo daikto medžiagą (kartu ir jo spalvą – 106 kartus), kartais tiksliai spalvą (8 kartus) bei kaip deivės Afroditės epitetas perkeltine prasme reiškia grožį. Homero kūriniuose aukso pavadinimas turi nemažas žodžio darybos galimybes: iš jo sudaryti jau minėti 8 sudurtiniai žodžiai, be to vietovardis Χρύση „Chrisė“, galbūt dėl esamų ten aukso atsargų (Il. I 37 100 390 431 451); asmenvardžiai: Apolono žynio vardas, kurį garbino Chrisėje, Kilėje ir Tenedose – Χρύσης (Il. I 11 370 450), jo dukters vardas Χρυσής (Il. I 111 143 182 310 369 439) bei Agamemnono ir Klitemnestros dukters vardas Χρυσόθεις (Il. IX 145 287), kurį galima išversti „turinti auksines mintis“ [Pauly-Wissova, Kroll, 1899, plg. Carnoy, 1957, p. 40]. Tiek pats būdvardis χρύσεος (χρύσειος), tiek jo vediniai gali tapti pastoviais epitetais (χρυσή Ἀφροδίτη, χρυσόθρονος Ἡώς).

Tarp spalvą nusakančių epitetų, sudarytų iš įvairių medžiagų pavadinimų, iš kurių pagamintas arba kuriomis papuoštas daiktas (*χρύσεος*, *ἀργύρεος*, *κυάνεος*), *χρύσεος*, susijęs su visų brangiausiu, tauriausiu ir gražiausiu metalu – aukso, įgauna pačią turtingiausią reikšmę su aiškiu estetiniu atspalviu.

Būdvardis *ξανθός* nurodo artimą būdvardžiui *χρύσεός* spalvinį toną. Šio žodžio etimologija ne visai aiški. Kai kurie tyrinėtojai sieja jį su liepsnos, degimo įvaizdžiais [Prellwitz, 1905, S. 318], sugretina su irgi ne visai aiškios reikšmės būdvardžiu *ξουθός* „greitas, skambantis, geltonas?“ [Boisacq, 1950, p. 677; Schmidt, 1879, S. 35–36; Haas, 1951, p. 94]. Tačiau dabartiniai autoriai būdvardžio *ξανθός* etimologiją laiko nenustatyta [Frisk, 1972, S. 333, 337–338]. Taigi, norint išsiaiškinti šio žodžio reikšmę, reikia daugiau dėmesio skirti Homero tekstui, komentarams ir vėlesniųjų autorių liudijimams.

Dažniausiai *ξανθός* Homero poemose apibūdina plaukus. Tai yra pastovus Menelajo epitetas (Il. III 284 434, IV 183 210, X 240, XI 125, XVII 6 18 113 124 578 673 684, XXIII 293 401 438; Od. I 285, III 168 257 326, IV 30 59 76 147 168 203 265 332, XV 110 133 147), kartais Achilo (Il. I 197, XXIII 141) bei Odisėjo, kada jį išvaizdą keičia Atėnė (Od. XIII 399 431). Tokį epitetą turi taip pat Radamantas (Od. IV 564, VII 323), Meleagras (Il. II 642), burtininkė Agamedė (Il. XI 740), iš deivių – Demetra (Il. V 500).

Graikams šviesūs plaukai atrodė itin gražūs. Tokius plaukus augino, stengėsi gražiai sušukuoti, atkreipti visų akis. Ne veltui Hesichijus (1867, 1099) pateikia prie žodžio *ξανθός* ne tik spalvinius būdvardžius (*πυρρόν* „ugningas“, *χλωρόν* „gelsvai žalias“), bet nurodo ir grožį, dailumą (*καλόν* – „gražus“, *εὐειργασμενον* – „gerai padarytas, sutvarkytas“). Veiksmažodis *γι ξανθίζεσθαι* reiškia „nešioti ilgus šviesius plaukus“ (Hesichijaus kūriniuose – „rūpintis plaukais“ ir netgi „dažyti plaukus“).

A. Veselovskis pažymi, kad šviesūs plaukai buvo mėgstami ne tik graikų ir romėnų, bet ir serbų, rusų epe bei viduramžių Vakarų poezijoje. Iš dalies tai yra romėnų skonio padarinys [Веселовский, 1940, с. 75]. Toks požymis, matyt, galėjo būti tiek ryškus, kad *ξανθός* tapdavo tikriiniu vardu: „Iliadoje“ (V 152) skaitome apie Fenopo sūnų Ksantą (*Ξάνθος*). Tikrinį vardą įžiūri paprastai ir mikėnų žodyje Ka-sa-to [Landau, 1958, p. 65, 171, 174, 194, 264].

Šviesaus, sarto, raudo plauko žirgai Homero kūriniuose irgi turi epitetą *ξανθός* (Il. XI 680, IX 407), be to, šis būdvardis ir tokiu atveju gali tapti tikriiniu vardu. Toks yra Homero epe Hektoro (Il. VIII 185) ir Achilo (Il. XVI 149, XIX 400 405 420) žirgo vardas (*Ξάνθος*).

Pagaliau *Ξάνθος* – tai vienos iš trojiečių upės dievo vardas (Il. IX 40, XXI 146) ir kartu šios upės pavadinimas (kitas jos pavadinimas – Skamandras) (Il. VI 4, VIII 560, XII 313, XIV 434, XX 74, XXI 2 15 332 337 383, XXIV

693), taip pat upės Likijoje pavadinimas (Il. II 877, V 479, VI 172). Pagal padavinimą [Etymologicum, 1816, 648–649], Skamandre prausėsi šviesiaplaukės deivės, kai ėjo į Pario teismą. Nuo to laiko dievai vadina upę Ksantu, o žmonės – Skamandru (Il. XX 74). Kai kurie šiuolaikiniai tyrinėtojai bando pavadinimus *Εκόμανδρος* ir *Ξάνθος* sugretinti etimologiškai [Frisk, 1972, p. 333].

Po Homero *ξανθός* apibūdina jau ne tik plaukų spalvą. Taip, pagal Aristotelį, *ξανθός* – tai saulės ir ugnies spalva (De col. 791 a 4), paties šviesos šaltinio, liepsnos spalva (plg. Hesichijaus nurodymą *πυρρόν* „liepsningas“). Platonas *ξανθός* supranta kaip „blizgantį, sumaišytą su raudonu (*έρυθρος*) bei baltu (*λευκός*, Tim. 68 b), o Aristotelis „Meteorologijoje“ kalba apie būdvardį *ξανθός* kaip apie spalvą, vaivorykštėje esančią tarp purpurinės (*φοινικός*) ir žalios (*πρασινός*) spalvos (Met. 375 a 11).

Matyt, teisus J. Šmidtas, apibūdinamas *ξανθός* kaip bendriausią geltonos spalvos pavadinimą [Schmidt, 1879, S. 34]. Iš tikrųjų, jau Homero kūrinuose jis nurodo įvairius šviesių plaukų atspalvius, o vėliau tampa vienu iš pagrindinių spektro spalvų pavadinimų. Šiame būdvardyje jaučiama ir teigiama kilnumo reikšmė. Ne veltui *ξανθός* – herojų ir netgi deivės Demetros epitetas. Kaip mums atrodo, šis epitetas daugiau rodo švelnų grožį, negu jėgą ir vyriškumą. Jis apibūdina ne tik vyrus, bet ir moteris, be to, herojus, kuriems būdingi ne tiek jėga, kiek kitokie bruožai (Menelajas, Odisejas, bet ne Agamemnonas arba Diomedas). Netgi Achilo atžvilgiu šis epitetas turi pabrėžti ne jo tvirtumą, o tam tikro silpnumo, švelnumo galimybę (kada jį sutramdo Atėnė – Il. I.197 arba kada jis liūdi dėl Patroklio mirties – Il. XXIII 141).

Taigi, būdvardis *ξανθός* Homero epe vartojamas palyginti dažnai (42 kartus). Iš šio būdvardžio sudaromi keli tikriniai vardai: asmenvardis, hidronimas bei žirgų vardai. Būdvardis *ξανθός* tampa pastoviu kai kurių herojų epitetu.

Palyginus būdvardžius *χρύσεος* ir *ξανθός*, paaiškėja, kad *χρύσεος* (*χρύσειος*) vartojamas dažniau ir plačiau, turi daugiau vedinių, negu *ξανθός*, kuris sutinkamas Homero poemose rečiau, apibūdina tik plaukų spalvą, nesudaro jokių sudurtinių žodžių. Abu būdvardžiai artimi savo reikšmėmis, tačiau spalvinė *ξανθός* reikšmė yra platesnė, nes šis žodis nurodo gana daug šviesių plaukų atspalvių. Be to, praradęs etimologinius ryšius, *ξανθός* nesusijęs su kokia nors konkrečia medžiaga arba daiktu (plg. *χρύσεος* nuo *χρυσός*). Visa tai leidžia jam vėlesniųjų autorių kalboje, kur jis jau laisvai jungiasi su įvairios semantikos daiktavardžiais, tapti bendriausiu ir abstrakčiausiu geltonos spalvos pavadinimu.

Tuo tarpu *χρύσεος*, žalia tiesioginė – spalvos reikšmės, gali turėti ir perkeltinę reikšmę, t. y. turi sudėtingesnę semantinę struktūrą. Ir *χρύσεος*, ir *ξανθός* turi teigiamą emocinį atspalvį (kaip ir dauguma šiltųjų tonų pavadinimų), tačiau būdvardyje *χρύσεος* jis ryškesnis, estetiškesnis, „dieviškesnis“. *Ξανθός* – dažniau taurių herojų, *χρύσεος* – dievų epitetas. Žirgai Homero kūrinuose paprastai būna su sartaiais (*ξανθός*) karčiais, tačiau Dzeuso arba Poseidono žirgai

– su auksiniais (χρύσεος). Taigi nors χρύσεος ir ξανθός turi artimas reikšmes, tačiau kiekvienas jų užima savo ypatingą vietą tarp Homero spalvų pavadinimų.

FROM HOMER'S SYNONYMY (ADJECTIVES χρύσεος AND ξανθός)

N. MALINAUSKIENĖ

Summary

Comparative analysis of two adjectives – χρύσεος "golden" and ξανθός "fair-haired" in Homer's poetry leads us to the conclusion that the adjective χρύσεος as frequently occurring in the poems is characterised by its more complex semantic structure and, due to its freer usage, can be applied to a greater quantity of words than the adjective ξανθός.

On the other hand, the adjective ξανθός in Homer's poems can be characterised as possessing a limited range of usage; however, denoting different shades of fair hair in human beings and horses, it embraces a wider range of colour than the adjective χρύσεος does. Besides, as a result of its loss of etymological links, the adjective ξανθός does not indicate any reference to concrete objects (compare: "golden" and "gold"). All this permits the said adjective to become a most general and abstract denomination of the yellow colour in the language of later authors, where the adjective ξανθός has come into free usage.

LITERATŪRA

- Bader, 1965 – B a d e r F. Les composés du type démiourgos. – Paris, 1965.
Benveniste, 1962 – B e n v e n i s t e E. Hittite et indo-européen. Études comparatives. – Paris, 1962.
Boisacq, 1950 – B o i s a c q E. Dictionnaire étymologique de la langue grecque. – Paris–Heidelberg, 1950.
Carnoy, 1957 – C a r n o y A. Dictionnaire étymologique de la mythologie grecque-romaine. – Louvain, 1957.
Chadwick, Baumbach, 1963 – C h a d w i c k J., B a u m b a c h L. The Mycenaean Greek Vocabulary. – Glotta, 1963, N 41.
Dictionnaire, 1877 – Dictionnaire des antiquités grecques et romaines. – Paris, 1877, t. 1.
Etymologicum, 1816 – Etymologicum magnum. – Lipsiae, 1816.
Frisk, 1972 – F r i c k H. Griechisches etymologisches Wörterbuch. – Heidelberg, 1972, Bd. 2.
Haas, 1951 – H a a s O. Substrats et mélange de langues en Grèce anciennes. – Lingua posnaniensis. Poznań, 1951, No. 3.
Hesichius, 1867 – H e s y c h i u s Alexandrinus. Lexicon. – Jenae, 1867.
Körner, 1912 – K ö r n e r O. Die Farbenbezeichnungen beim Sonnenaufgange in den homerischen Gedichten. – In: Sitzungsberichten und Abhandlungen der naturforschender Gesellschaft zu Rostock. Rostock, 1912, Bd. 4.
Landau, 1958 – L a n d a u O. Mykenisch-griechische Personennamen. – Göteborg, 1958.

Lewy, 1895 – Lewy H. Die semitischen Fremdwörter im Griechischen. – Berlin, 1895.

Masson, 1967 – Masson E. Recherches sur les plus anciens emprunts sémitiques en grec. – Paris, 1967.

Morpurgo, 1963 – Morpurgo A. Mycenaean Graecitatis lexicon. – Romae, 1963.

Pauly-Wissowa, Kroll, 1899 – Pauly-Wissowa A., Kroll W. Real-Enzyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft. – Stuttgart, 1899, Bd. 7. (III, 2).

Pauly-Wissowa, Kroll, 1912 – Pauly-Wissowa A., Kroll W. Real-Enzyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft. – Stuttgart, 1912, Bd. 14. (VII, 2).

Prellwitz, 1905 – Prellwitz W. Etymologisches Wörterbuch der griechischen Sprache. – Göttingen, 1905.

Schmidt, 1879 – Schmidt J. H. N. Synonymik der griechischen Sprache. – Leipzig, 1879, Bd. 3.

Веселовский, 1940 – Веселовский А. Н. Из истории эпитета. – В кн.: Веселовский А. Историческая поэтика. М., 1940.

Лосев, 1954 – Лосев А. Ф. Эстетическая терминология ранней греческой литературы. – Уч. зап. МГПИ им. В. И. Ленина. М., 1954, т. 83, вып. 4.

Лосев, 1963 – Лосев А. Ф. История античной эстетики (ранняя классика). – М., 1963.

Маркс, 1959 – Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – М., 1959, т. 13.

Порциг, 1964 – Порциг В. Членение индоевропейской языковой области. – М., 1964.

Потебня, 1976 – Потебня А. А. Мысль и язык. – В кн.: Потебня А. А. Эстетика и поэтика. М., 1976.

SUTRUMPINIMAI

De col.	– Aristoteles. De coloribus
Met.	– Aristoteles. Meteorologica.
Herod.	– Herodotus. Historiae. – Lipsiae, 1911.
Il.	– Homerus. Ilias. – Lipsiae, 1915.
Od.	– Homerus. Odyssea. – Lipsiae, 1918.
Tim.	– Plato. Timeus. Plato. Dialogi. – Lipsiae, 1927.

Vilniaus V. Kapsuko universitetas

Klasikinės filologijos katedra

Įteikta

1984 m. gegužės mėn.